

DAVID PAPAJÍK

Hašek z Valdštejna

ŽIŽKŮV SOUPĚŘ,
VOJEVŮDCE A DIPLOMAT

Pana Haška z
rye prawj byti Gube
Českeho/na Sněmě kre
okolo Léta rč. 1423. wol
gest wolmi pracoval o d
hoj Pana Haška z Wa
ný Léta 1422. připomi
nem wolsech Panáwo/Ry
Kraglwo/ i žalomi Bo
hoto Pana Haška a nebo Syna geho wspan
maučeho/čteréhožto dárum gest Léta rč. 142
Hteyna a z Wolisse. Očemž pod Erbem Paní
dohládá.

VYŠEHRAĐ

Hašek z Valdštejna

Žižkův soupeř, vojevůdce a diplomat

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

David Papajík
Hašek z Valdštejna – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

VELKÉ
POSTAVY
ČESKÝCH
DĚJIN

HV

DAVID PAPAJÍK

Hašek z Valdštejna

ŽIŽKŮV SOUPĚŘ,
VOJEVŮDCE A DIPLOMAT

VYŠEHRA D

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na **www.restorio.cz**.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Vyobrazení na s. 4:

Erb Valdštejnů na domnělém obraze Haška z Valdštejna
ve Valdštejnské obrazárně Muzea Cheb
(Muzeum Cheb, O 1183).

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v letech 2023–2025 z Fondu pro podporu vědecké činnosti v rámci projektu K dějinám šlechtických elit za husitství (se zaměřením na osobnost Haška z Valdštejna); dále díky finanční podpoře Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v roce 2025 z Fondu pro podporu vědecké činnosti v rámci projektu Hašek z Valdštejna. Významný šlechtic husitské a pohusitské doby a díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2025_026) projektu Společnost v historickém vývoji od pravěku po moderní věk XI.

Kniha využila databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

Recenzovali:

doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.

PhDr. Tomáš Baletka, Ph.D.

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2025

© prof. PhDr. David Papajík, Ph.D., 2025

ISBN tištěné verze 978-80-267-3243-3

ISBN e-knihy 978-80-267-3249-5 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-267-3259-4 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-267-3260-0 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

Úvod

Proč se zabývat šlechticem žijícím v první polovině 15. století? Především proto, že byl důležitou součástí našich dějin v přelomové době. V neposlední řadě také proto, že mu dosud nebyla věnována podrobná pozornost. Stejně jako v případě Jana Čapka ze Sán chybělo dlouhou dobu ucelené pojednání o Haškově životní pouti. I když se Hašek z Valdštejna podílel na většině důležitých událostí našich dějin minimálně od dvacátých let 15. století až do let padesátých, historické bádání se jeho osobnosti speciálně nevěnovalo. Výjimkou jsou dva krátké, spíše přehledové, články shrnující jen základní údaje o jeho životě, které vyšly tiskem v letech 2012 a 2016. V případě článku M. Šandery z roku 2012 se jednalo o text čítající sedm stran, v případě textu J. Juroka z roku 2016 o práci v rozsahu pěti stran.¹

Fakticky dosud nejpodrobnější časopisecké studie k osobnosti Haška z Valdštejna jsem vydal v letech 2018–2024.² Jednalo se v podstatě o přípravné studie směřující k budoucímu knižnímu monografickému zpracování látky. Zde si podrobněji představíme pouze první dva z těchto článků. V textu z roku 2018 jsem se zaměřil na analýzu charakteristiky osobnosti Haška z Valdštejna na základě konfrontace dosavadního literárního zpracování o něm a dochovaných pramenů. Ukázalo se, že starší historické bádání je v pohledu na osobnost Haška z Valdštejna velmi rozpolceno. Nejpozitivněji ze všech badatelů hodnotil Haška z Valdštejna historik Josef Pekař, naopak velice negativně historici František Michálek Bartoš a František Šmahel. Z mé analýzy vyplynulo, že hodnocení Haška z Valdštejna staršími historiky bylo dáno hlavně jejich celkovým postojem

¹ ŠANDERA, M.: *Vrtkavý husitský pán*, 2012, s. 479–485; JUROK, J.: *Hašek z Valdštejna*, 2016, s. 18–22.

² PAPAŽÍK, D.: *K osobnosti a charakteru*, 2018, s. 39–59; tentýž: *Majetkové strategie šlechty*, 2020, s. 53–74; tentýž: *K počátkům životní dráhy*, 2023, s. 36–58; tentýž: *Dokázal Hašek z Valdštejna splnit nabídku*, 2024, s. 29–41; tentýž: *Hašek z Valdštejna a Kutná Hora*, 2024, s. 36–55.

k husitství a k jeho jednotlivým proudům. Pokud J. Pekař nevyjadřoval sympatie k radikálním směrům v husitství, logicky mu musel vyplynout jako pozitivní osobnost dějin člověk, který v určité fázi svého života proti husitským radikálům bojoval. Naopak F. M. Bartoš (a po něm i F. Šmahel) spojovali nekladnější stránku husitství právě s radikály, takže odpůrce radikálů, Haška z Valdštejna, hodnotili dosti negativně. Podobně to bylo i ve vztahu k uprchlému premonstrátskému mnichovi a svého času neomezenému vládci Prahy Janu Želivskému, jehož popravu F. M. Bartoš a F. Šmahel velmi odsuzují. Protože za dění v Praze a popravu Jana Želivského v roce 1422 byl zodpovědný Hašek z Valdštejna, je pro tyto historiky Hašek z Valdštejna krvavým Haškem a vrahem.³

Ve své druhé přípravné studii k osobnosti Haška z Valdštejna z roku 2020 jsem se podrobně věnoval majetkům a majetkovým transakcím, které Hašek během svého života prováděl. Ukázal jsem, jak Haškovi se správou majetků pomáhal jeho bratr Beneš z Valdštejna.⁴

Hašek z Valdštejna je považován za pravděpodobně nejvýznamnějšího představitele rodu Valdštejnů až do doby císařského generála Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna v 17. století.⁵ Bylo by škoda, abychom se alespoň nepokusili poznat jeho osobnost a životní osudy. Zda byl opravdu tak významný, zda spoluurčoval osudy českých zemí a zda je k jeho postavě dostatek písemných pramenů.

Málokterá postava v dějinách je hodnocena jen kladně nebo jen záporně. Přece jen ale je většinou zřejmé směřování autora pojednání o dané postavě na tu či onu stranu. Životní příběh Haška z Valdštejna nebyl jednobarevný, jednostranný, ale naopak velmi komplikovaný. V klíčovém období starších českých dějin, za husitství, změny Haškových postojů či táborů mohly budit emoce. Na začátku období radikálního husitství (v letech 1419–1420) byl Hašek věrným stoupencem uherského, římského a posléze českého krále Zikmunda Lucemburského. Dne 1. listopadu 1420 byl v bitvě u Vyšehradu zajat husity a v zajetí se stal stoupencem husitských myšlenek. V letech 1421–1422 velmi aktivně na husitské straně bojoval proti Zikmundovi Lucemburskému, za což si vysloužil velký obdiv husitů. Hašek byl stoupencem pražanů a umírněných husitů, v jejichž čele se postavil husitským radikálům a Žižkovi. Když v červnu 1424 v bitvě u Malešova Žižka s radikálními husitskými směry porazil

³ K tomu podrobněji i s odkazy na prameny a literaturu PAPAŽÍK, D.: *K osobnosti a charakteru*, 2018, s. 39–59.

⁴ PAPAŽÍK, D.: *Majetkové strategie šlechty*, 2020, s. 53–74.

⁵ Tak KOUDELKA, P.: *Páni z Valdštejna*, 2007, s. 41.

umírněnou husitskou stranu v čele s Haškem z Valdštejna, musel Hašek řešit dilema, co dál. Na jaře 1425 nabídl své služby moravskému markraběti Albrechtovi Rakouskému (a potažmo jeho tchánovi Zikmundovi Lucemburskému) a přestoupil na druhou stranu. Ve službách Albrechta a Zikmunda pak setrval celou husitskou dobu. Touto krátkou a stručnou rekapitulací se snažím ukázat, jak turbulentní byl osud Haška v dané době. Navíc Haškova životní dráha neskončila se závěrem období radikálního husitství (1434, potažmo 1436). I dál bude u všeho podstatného v našich dějinách až do padesátých let 15. století.

Hlavní otázka, kterou si tato kniha klade, zní: kdo vlastně byl Hašek z Valdštejna, jaké činy a skutky prováděl a proč tak činil? Cílem je také pokusit se zjistit, zda byl Hašek člověkem neobyčejné autority (jak se domníval J. Pekař), nebo úkladným vrahem (jak tvrdil F. M. Bartoš a po něm F. Šmahel).⁶

Postava Haška z Valdštejna prochází předhusitskou, husitskou a pohusitskou dobou. Nelze proto dopodrobna sledovat všechny důležité události pro chod českých zemí v tomto období, na kterých není pramenně doložena jeho osobní účast. Některé záležitosti budou v textu popsány spíše v hutné zkratce, což se samozřejmě nebude týkat událostí, na kterých byl Hašek osobně účasten.

⁶ PEKAŘ, J.: *Žižka a jeho doba*, 3, 1992, s. 142–143; BARTOŠ, F. M.: *České dějiny*, II/7, 1965, s. 167–168; ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce*, 3, 1996, s. 125 (autor zde Haška označuje za tribunova vraha).

Dětenická větev Valdštejnů, rodinný původ, počátky Haškovy životní dráhy a přesun z Čech na Moravu

Valdštejnové byli jednou z linií mocného rodového společenství Markvarticů (stejně jako páni z Vartenberka, z Lemberka, ze Zvířetic či z Michalovic).⁷ Byl to starý český panský rod, který se členil na mnoho větví a rodových linií. Bohužel dodnes neexistuje podrobné monografické zpracování rodového společenství Valdštejnů, na rozdíl od některých jiných významných rodů. V rodovém erbu měli lva ve skoku. Nejčastěji byl modrý korunovaný lev zobrazován na zlatém štítu, jako klenot bylo využito orlí křídlo.⁸

Předkem a zakladatelem rodové linie Valdštejnů byl Jaroslav z Hruštic žijící v polovině 13. století. Jeho potomci stáli na počátku tří hlavních rodových linií. Syn Jaroslava z Hruštic Beneš z Dětenic založil dětenickou linii Valdštejnů. Není naším cílem a záměrem podrobněji sledovat osudy této linie valdštejnského rodu. Zaměříme se na ni pouze v souvislosti s naším hrdinou Haškem z Valdštejna. Zbývá ještě doplnit, že příslušníci rodu

1. Náčrt pečeti Valdštejnů.

⁷ Text kapitoly je přepracovanou a doplněnou verzí studie PAPAŽÍK, D.: *K počátkům životní dráhy*, 2023, s. 36–58.

⁸ O rodovém společenství Valdštejnů dosud nejlépe heslo Augusta Sedláčka viz *Ottův slovník naučný*, 26, 1907, s. 335–350; dále PILNÁČEK, J.: *Staromoravští rodové*, 1996, s. 367–368; s mnoha chybami KOUDELKA, P.: *Páni z Valdštejna*, 2007.

Valdštejnů užívali kromě obligátního přídomku z Valdštejna i označení podle hradů či panských sídel, které ovládali. Vzhledem k tomu, že členové rodu měli v oblíbená jména, která se neustále opakovala (Hynek, Jindřich, Heník, v případě dětenické větve Beneš), je velmi komplikované sestavit věrohodnou genealogickou linii jednotlivých členů rodu.⁹

Ve druhé polovině 14. století příslušelo do dětenické linie rodu Valdštejnů několik šlechticů nesoucích jméno Beneš. V pramenech se v té době vyskytují Beneš Černý (*Benessius dictus Niger de Dietenicz*), Beneš Kadeřavý (*Benessius de Dytenicz dictus Kaderzawy*) a Beneš Bílý (*Benessius Albus de Dietenicz*).¹⁰ Majetky předků Haška z Valdštejna se nacházely ve východních Čechách v prostoru mezi Boleslaví a Jičínem.¹¹ Starší literatura označovala za otce hrdiny naší knihy Beneše Bílého z Dětenic.¹² Právě Beneš Bílý patrně většinově vlastnil vesnici Dětenice, kde měl i tvrz (příslušníci rodu se po dětenické tvrzi psali). Jednoznačný pramen, který by dokazoval, že je Hašek z Valdštejna synem Beneše Bílého z Dětenic, nemáme. Tuto skutečnost starší autoři spíše dedukovali z nepřímých souvislostí.¹³ Nelze tedy vyloučit, že mohl být potomkem i některého jiného Beneše z Dětenic. Beneš Bílý (*Benessius Albus de Dietenicz*) je jako vlastník (či spoluvlastník) Dětenic doložen v roce 1378, kdy prezentoval faráře do farnosti v Osojnicích.¹⁴ Dětenické panství tvořila v té době patrně ves, dva dvory a tvrz v Dětenicích, polovina vsi Hasiny

⁹ MUSIL, F. a kol.: *Dějiny východních Čech*, 2009, s. 259–260.

¹⁰ *Liber primus confirmatorium*, 1, 1867, s. 16; AČ XXXI., s. 65, č. 88; *Libri confirmatorium*, 3–4, 1879, s. 99.

¹¹ SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 311–312. V roce 1356 prezentoval Beneš řečený Černý z Dětenic (*Benessius dictus Niger de Dietenicz*) faráře k faře v Libáni (*Liber primus confirmatorium*, 1, 1867, s. 16). Beneš Černý z Dětenic měl sestru Jitku. V roce 1368 se pro ni domáhal u zemského soudu na Moravě vdovského majetku po zemřelém Jitčině manželovi Beneši z Lelekovic ve vsi Lelekovicích. Nároky vdovy Jitky na věno v Lelekovicích v roce 1368 odmítl jak Vznata z Lelekovic, tak přísedící na zemském soudu. Jitka tak věno v Lelekovicích nezískala (ZDB V., s. 77, č. 99–100).

¹² SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 312; KOUDELKA, P.: *Páni z Valdštejna*, 2007, s. 41. V nedávné době jsem se poněkud ukvapeně k variantě, že otcem Haška z Valdštejna byl Beneš Bílý z Dětenic, přiklonil i já (PAPAJÍK, D.: *Majetkové strategie šlechty*, 2020, s. 54).

¹³ A. Sedláček považuje Beneše a Haška z Dětenic za potomky Beneše Bílého z Dětenic. Ovšem nepředkládá pro to jasný důkaz. Podle všeho při tomto závěru vycházel z majetkových poměrů v Dětenicích (SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 312).

¹⁴ *Libri confirmationum*, 3–4, 1879, s. 99.

a části vsí Lhota, Osojnice (dnes Osenice) a Prodašice.¹⁵ Některý z Benešů z Dětenic vládl také na nedalekém Letkově (dnes Ledkov), kde mu patřila menší tvrz (z pramenů není jasné, o kterého Beneše se jednalo).¹⁶ Nemohlo ovšem jít o Beneše Kadeřavého z Dětenic (patřila mu část vsí Prodašice), protože ten je v roce 1390 uváděn jako nebožtík.¹⁷

Beneš z Dětenic (psán jako *Benessius de Dyetyncz dictus de Waldenstein*) se 2. července 1391 spolu se svými ručiteli přiznal ke dluhu 10 kop grošů u augustiniánského kláštera v Jevíčku.¹⁸ Bohužel není jasné, zda se jednalo o Beneše Bílého nebo Beneše Černého.

V roce 1402 se Beneš z Dětenic psal po Letkově (*Benessius de Letkova*).¹⁹ Hašek z Valdštejna se pravděpodobně narodil na tvrzi v Dětenicích nebo na tvrzi v Letkově. Majetkové poměry v samotných Dětenicích byly patrně velmi komplikované, protože se v roce 1404 jako majitelé Dětenic připomínají bratři Jan a Vilém Okořští z Dětenic.²⁰

Beneš z Dětenic sídlil na Letkově ještě v roce 1410, kdy prodal úroční plat na zdejším panství k oltáři sv. Doroty v kostele sv. Jana Křtitele ve Starých Hradech.²¹ Je zajímavé, že se o Beneši z Letkova v kraji kolem Letkova, Libáně a Starých Hradů dochovala pověst zapsaná v roce 1839. Zachytil ji písemně při popisu své cesty z Kopidlna do Starých Hradů

¹⁵ K předpokládanému rozsahu dětenického statku viz *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae*, 2, 1872, s. 18.

¹⁶ SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 311–312.

¹⁷ AČ XXXI., s. 65, č. 88.

¹⁸ MZA v Brně, f. Augustiniáni Staré Brno, sign. 36:9, inv. č. 72; CDM XII., s. 25–26, č. 31. K Benešově listině jsou přivěšeny tři pečeti. Benešova pečeť je dosti poškozená otěrem, její nákras přináší SEDLÁČEK, A.: *Atlasy erbů a pečeti*, 5, 2003, s. 75, č. 239–8; s. 365, č. 239–8. V textu listiny uvedená ručitelka Benešova dluhu Anna z Valdštejna nebyla manželkou Beneše z Dětenic, ale spoluručitele Benešova dluhu Vaňka z Koldic a ze Žampachu. Annu z Valdštejna považuje za manželku Vaňka z Koldic a ze Žampachu také autor inventáře agustiniánských listin M. Švábenský (*Augustiniánské kláštery*, 1, 1959, s. 399, č. 1108a).

¹⁹ *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae*, 1, 1870, s. 596–597. Nemáme jistotu, že Beneš Bílý z Dětenic připomínaný v roce 1378 je totožný s Benešem z Letkova z roku 1402, A. Sedláček připouští možnost, že se v případě Beneše z Letkova jednalo i o Beneše Černého (*Ottův slovník naučný*, 26, 1907, s. 335).

²⁰ SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 312. Po Dětenicích se Jan Okořský psal i v roce 1405 (*Johannes dictus Okorzsky de Dyetyncz*, viz AČ XXXV., s. 248, č. 38). Jako majitelé Dětenic jsou uvedeni Jan a Vilém z Okoře (*de consensu fam. virorum Johannis et Wilhelmi fratrum de Okorz, residentium in Dietincz*) ještě v roce 1410 (*Libri confirmationum*, 7, 1886, s. 3–4) a Vilém z Okoře (*Wilhelmus de Okorz residentis in Dyetenycz*) v roce 1424 (*Libri confirmationum*, 8–10, 1889, s. 86).

²¹ SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze*, 10, 1997, s. 311.

kopidlanský farář Alois František Vacek. Podle něho o Beneši z Dětenic a z Letkova lidé vyprávěli, že v lese Vinička sedával u jedné skály a čítal „husitské knihy“. Ještě v roce 1839 se ta skála nazývala Benešovou skálou.²² Je to zajímavá pověst, jejíž reálné jádro nám ovšem uniká. Nelze úplně předpokládat, že by Beneš uměl číst a není jasné, zda se vůbec dožil doby husitských válek, ve kterých se tak proslavil Hašek z Valdštejna. Proč ale lidé na Beneše ještě v roce 1839 vzpomínali?

Abychom situaci ohledně Haškova otce ještě trochu víc zkomplikovali, připomenou zde další variantu jeho hledání. Když v roce 1410 pečetil Hašek jeden dokument, přivěsil k němu pečeť, v jejímž pečetním poli nebyl nápis o tom, že se jedná o jeho pečeť, ale o pečeť Mikuláše z Valdštejna (S+ NICOLAI:D.WALST-NA). Hašek jako mladý šlechtic v té době patrně ještě nedisponoval vlastní pečeti a proto k ní přivěsil pečeť Mikulášovu.²³ V tomto kontextu stojí za úvahu hypotéza, zda se nejednalo o pečeť jeho otce. Ani tato úvaha není úplně bez vad. Je dochován záznam z knihy svědomí města Nového Bydžova z 2. května 1392, ve kterém Mikuláš (Mikeš) řečený Šlechtic z Dětenic a z Valdštejna (*Mykssonus, dictus sslechtycz de Dyetenycz alias de Waldenstayn*) spolu se svou manželkou Alžbětou a svými dětmi Mikulášem, Eliškou a Dorotou dostali dvůr a dva lány ve Starém Bydžově.²⁴ Kdyby byl Mikuláš z Dětenic a z Valdštejna otcem Beneše a Haška z Valdštejna, tak by patrně byli oba bratři v záznamu uvedeni. Že by se Beneš a Hašek narodili až po 2. květnu 1392, je nepravděpodobné. Pokud by byl Mikuláš z Valdštejna a z Dětenic otcem Haška z Valdštejna, znamenalo by to, že Hašek měl ještě bratra Mikuláše a sestry Elišku a Dorotu. Pravděpodobně právě tento Mikuláš z Dětenic (mladší) v roce 1414 prezentoval faráře v Železném Brodě.²⁵ Na žádném dokumentu ale nikdy Mikuláš z Dětenic jako bratr Haška z Valdštejna nevystupuje (na rozdíl od Beneše z Dětenic, který se objevuje společně s Haškem velmi často).

Uzavřeme ale problematiku Haškova otce. Asi z ní čtenáři nemají radost, ale ne vždy se podaří vše odhalit ke spokojenosti pisatele. Jsou v podstatě tři možnosti. První – byl jím pravděpodobně některý z Benešů

²² WACEK, F. A.: *Cesta z Kopidlna na Staré Hradky*, 1839, s. 137–138.

²³ MZA v Brně, f. Stavovské listiny, inv. č. 311; *Stavovské listiny*, 1965, s. 95–96.

²⁴ *Knihy svědomí města*, 1907, s. 152–153, č. 450. K tomu také SEDLÁČEK, A.: *Úvahy o osobách v stížných listech*, 1917, s. 95.

²⁵ *Libri confirmationum*, 7, 1886, s. 102. Hypoteticky lze uvažovat také o tom, že Hašek a Beneš z Valdštejna mohli pocházet z dřívějšího manželství Mikuláše z Dětenic.

z Dětenic, kteří v té době prokazatelně žili tři (Beneš Černý, Beneš Kadeřavý a Beneš Bílý). Skutečnost, že se Haškův otec mohl jmenovat Beneš, podporuje fakt, že toto jméno nesl Haškův starší bratr. Druhá – jeho otcem mohl být Mikuláš z Dětenic, jehož pečeť Hašek v roce 1410 použil. Třetí – jeho otce v pramenech nenacházíme nebo ho i nacházíme, ale nevidíme žádnou spojitost s Haškem. Zatímco v případech Haškova otce jsme alespoň naznačili, o koho se mohlo jednat, v případě jeho matky u variant jedna a tři úplně tápeme v mlze. Lze opatrně předpokládat, že to byla šlechtična z oblasti východních Čech a patrně nebyla příliš zámožná. Pouze u verze číslo dvě je známo, že manželka Mikuláše z Dětenic se jmenovala Alžběta.

Přenesme ale již pozornost k našemu hlavnímu hrdinovi. Vůbec poprvé se Hašek z Valdštejna objevuje v písemných pramenech v roce 1404. Protože se jedná pro náš výzkum o podstatný moment, blíže se u něho zastavím.

Dne 7. dubna 1404 byl v Praze jmenován na návrh bratří Beneše a Haška z Dětenic nový farář v Železném Brodě Jan (*ad present. famos. Benessii et Hassconis fratrum vterinorum de Dyetinicz ad eccl. paroch in Brodecz per mortem Mathie vac. Johannem ibidem de Brodecz clericum*, farní úřad v Železném Brodě byl uprázdněn smrtí faráře Matyáše). Díky smrti železnobrodského faráře Matyáše a záznamu o jmenování jeho nástupce získáváme velmi důležité údaje. Pojďme si je rozebrat. Kdo v té době navrhoval nového faráře do jednotlivých farností? Byl to držitel či držitelé patronátního práva. Nejčastěji byl držitel patronátního práva zároveň i majitelem dané lokality. Z toho plyne, že v roce 1404 patřil Železný Brod bratřím Benešovi a Haškovi z Dětenic. Oba bratři se nepsali v této době po Valdštejnu, ale po Dětenicích. Středověk si velmi potrpěl na hierarchii. Vzhledem k tomu, že je Beneš v záznamu uveden před Haškem, lze důvodně předpokládat, že byl věkově starší než Hašek. Člověk mužského pohlaví byl ve středověku oprávněn k právním úkonům (a za takový musíme návrh osoby nového faráře považovat) většinou zhruba ve věku 14 let. Hašek tedy musel mít v roce 1404 minimálně 14 let (patrně ale o něco víc). Musel se tedy narodit pravděpodobně v letech 1385–1390.²⁶

²⁶ *Libri confirmationum*, 6, 1883, s. 117. Pojmenování lokality, do které Beneš a Hašek z Dětenic prezentovali faráře, byl ve středověku Brodec či Brod, název Železný Brod je znám až od 17. století (PROFOUS, A.: *Místní jména*, 1, 1947, s. 182–183). Podle dnes nezvěstného dokumentu dochovaného pouze v registru inventáře z počátku 18. století měli 25. března 1383 bratři Hašek a Beneš z Valdštejna, Václav z Lichtenburka a Jan z Boskovic vydat na neznámém místě dlužní obligaci na 133 hřiven grošů (*Stavovské listiny*, 1965, s. 339, č. 1443). Věrohodnost dokumentu dnes nelze ověřit, protože se ztratil. Samotná datace do roku 1383 je ovšem velmi

I když se bratři Beneš a Hašek psali po Dětenicích, neznamená to, že jim v té době Dětenice patřily. Spíše to vypadá, že malé dětenické panství bylo mimo jejich rodovou linii a oni užívali přídomek z Dětenic na základě rodové tradice a ne skutečných vlastnických vztahů.

Nejstarším hodnověrně doloženým majetkem Haška z Valdštejna byl Železný Brod. Od kdy Železný Brod bratřím Benešovi a Haškovi z Dětenic patřil, není známo. Snad ho některý z Benešů z Dětenic či jejich potomci získali někdy po roce 1392 od svého příbuzného Zdeňka z Valdštejna a ze Štěpanic.²⁷ Do kdy jim Železný Brod patřil, rovněž není jasné. V roce 1414 prezentoval faráře v Železném Brodě Mikuláš z Dětenic (*Nicolaus de Dietenicz*), možná bratr či bratranec Beneše a Haška z Valdštejna.²⁸

Jaké byly vyhlídky Haška z Valdštejna? Majetkově na tom nebyl příliš dobře, patrně mu patřila část Letkova, o který se musel dělit s otcem a bratrem (či bratry) a patrně napolovic spolu s bratrem Benešem spravoval Železný Brod v hornaté, nepřilíši úrodné krajině. Je možné, že měl v oblasti ještě nějaké další drobnější majetky, které prameny nezachytily, ale celkově na tom nebyl majetkově příliš dobře. Hašek proto učinil zásadní rozhodnutí a odešel hledat štěstí na Moravu. Lze to označit za promyšlené strategické rozhodnutí.

Kdy se Hašek z Valdštejna přesunul na Moravu? Jednoduše položená otázka, ovšem odpověď tak jasná není. Pro vyřešení této otázky se musíme trochu posunout v čase. V dubnu 1411 potvrdil český král Václav IV. Haškovi z Valdštejna zástavní držbu hradu Ostroha (dnes Uherský Ostroh) s příslušným panstvím, na které měl Hašek zástavní listiny od

problematická. Pokud bychom podle uvedení bratří Haška a Beneše z Valdštejna uvažovali, že se jedná o hrdinu naší knihy a jeho bratra, znamenalo by to, že by se Hašek musel dožít kolem 85 let (vydávat listiny mohl někdy od 14 let, naposledy jako živý se připomíná v roce 1452). Navíc se v nejstarší době hrdina naší knihy nepsal po Valdštejnu, ale po Dětenicích. Domnívám se proto, že když došlo k zápisu do inventáře, písař udělal chybu v dataci listiny. Také nelze vyloučit variantu, že datace ztracené listiny je v pořádku a v případě bratří Beneše a Haška z Valdštejna se jedná o jiné příslušníky rodu.

²⁷ V roce 1392 prezentoval faráře ke kostelu v Železném Brodě Zdeněk z Vlašimi (*ad presentacionem Nobilis viri Sdenconis de Wlassim*), viz *Libri quinti confirmationum*, 5, 1865, s. 137. Podle práce KOUDELKA, P.: *Páni z Valdštejna*, s. 59 se jedná o omyl v záznamu jména a ve skutečnosti chtěl písař zapsat jméno Zdeňka z Valdštejna. Podle A. Sedláčka vlastnil Železný Brod Zdeněk z Valdštejna a ze Štěpanic od roku 1386, kdy ho koupil od Jarka z Brodce (SEDLÁČEK, A.: *Místopisný slovník historický*, 1908, s. 70). K tomu AČ XXXI., s. 75, č. 107 z roku 1392.

²⁸ *Libri confirmationum*, 7, 1886, s. 102. Podle A. Sedláčka byl Mikuláš z Dětenic synem Mikuláše z Dětenic připomínaného v roce 1392 (SEDLÁČEK, A.: *Úvahy o osobách v stížných listech*, 1917, s. 95).

moravských markrabat Jošta a Prokopa. Dále se dozvídáme, že zástavní listina od markraběte Jošta zněla na částku 221 kop grošů.²⁹ Je zřejmé, že po smrti markraběte Jošta v lednu 1411 chtěl mít Hašek svou zástavní držbu pojištěnou, proto požádal o její potvrzení krále a nově i markraběte Václava IV. Pokud měl mít Hašek na Ostroh listinu od markraběte Prokopa, muselo se tak stát za jeho života (Prokop zemřel 24. září 1405). Historici proto tvrdili, že se Hašek z Valdštejna přesunul z Čech na Moravu před rokem 1405, případně již kolem roku 1400.³⁰ Problém je v tom, že v letech 1405–1406 vystupuje jako zástavní držitel Ostroha Stanislav z Ostroha a od roku 1406 pak Mstidruh z Adlar. Oba měli panství v zástavě v ceně 4000 hřiven grošů.³¹

Jak tento rozpor vyřešit? Podle mého názoru celkem jednoduše, nejasnost vznikla nepochopením záznamu v edici královských register. Hašek z Valdštejna nikdy nedostal od markraběte Prokopa zástavní listinu na Ostroh, držel pouze zástavní listinu vydanou markrabětem Prokopem, která ale nezněla na jeho jméno. V samotném záznamu královských register je nejdříve zapsána zástavní listina od markraběte Jošta bez uvedení jména šlechtice, kterému je majetek zastavován, a pak je uvedeno, že král Václav IV. v dubnu 1411 potvrzuje Haškovi z Valdštejna hrad Ostroh s panstvím, na které měl zápisy markrabat Jošta a Prokopa.³² Jak ukáží dále, je dokonce možné, že Hašek z Valdštejna získal ostrožské panství teprve až v dubnu 1411.

Z výše popsaného plyne, že Hašek z Valdštejna přišel na Moravu daleko později, než tvrdila starší literatura, a tudíž ani nebyl nikdy straníkem markraběte Prokopa, jak se domníval J. Jurok.³³ Na Moravu

²⁹ *Zbytky register*, 1914, s. 88, č. 620. Zástavní suma 221 kop grošů je podivně nízká v porovnání s pozdější zástavní sumou 4000 hřiven grošů. Patrně je v záznamech královských register chyba.

³⁰ HOFFMANN, F.: *K prehistorii moravských táborů*, 1967, s. 208; BALETKA, T. a kol.: *Uherský Ostroh*, 2000, s. 51; JUROK, J.: *Hašek z Valdštejna*, 2016, s. 18. Je nutno doplnit, že se Valdštejnové v oblasti jihovýchodní Moravy majetkově uchytili již ve druhé polovině 14. století.

³¹ POKLUDA, Z.: *Hrad a panství*, 1993, s. 156; BALETKA, T. a kol.: *Uherský Ostroh*, 2000, s. 49. Doklady z pramenů: Stanislav z Ostroha v letech 1405–1406 viz *Libri citationum et sententiarum*, 1, 1872, s. 105; s. 119, č. 65; s. 139, č. 24; s. 163, č. 240; s. 179, č. 337; Mstidruh z Ostroha v roce 1406 viz *Libri citationum et sententiarum*, 1, 1872, s. 179, č. 337.

³² *Zbytky register*, 1914, s. 88, č. 620. K tomu také ZDO VIII., s. 315, č. 356 z roku 1415.

³³ JUROK, J.: *Hašek z Valdštejna*, 2016, s. 18. Před J. Jurokem podobný postoj zastával HOFFMANN, F.: *K prehistorii moravských táborů*, 1967, s. 208.

2. Zámek v Uherském Ostrohu v sobě nese části bývalého Haškova hradu.

se dostal patrně až v roce 1410. Poprvé je Hašek (*Hassiek z Walstyna*) doložen na Moravě v pramenech 14. července 1410, kdy se v Brně zaručil jako jeden z rukojmí za Pročka z Bouzova.³⁴ Krátce se u celé záležitosti zastavíme. Proček byl třikrát po sobě vězněn moravským markrabětem Joštem. Dvakrát byl propuštěn na svobodu, ale pokaždé se vrátil k loupení a narušování zemského míru. Když ho markrabě Jošt propouštěl z vězení potřetí, vymohl si, že se za něho zaručí vybraní šlechtici jako rukojmí.³⁵ A pokud by Proček opět začal loupit (vymezeno geograficky, že nesmí loupit v Čechách, na Moravě a v Uhrách), tak jeho ručitelé zaplatí pokutu 1000 kop grošů. Kdyby do měsíce od vyzvání nezaplatili zmíněnou sumu, tak musí nastoupit „ležení“ (něco na způsob domácího vězení) ve městě Brně se čtyřmi koni a sluhy.³⁶ Vzhledem k tomu, že se za Pročka zaručili téměř výhradně šlechtici z Moravy a Slezska, lze předpokládat,

³⁴ MZA v Brně, f. Stavovské listiny, inv. č. 311; CDM XIV., s. 136–138, č. 146; RBMV VII., s. 249, č. 525.

³⁵ Jednalo se o skutečný výkvět tehdejší zemské elity v čele s vévodou Přemkem Opavským, Lackem z Kravař, Petrem Strážnickým z Kravař a dalšími předními šlechtici.

³⁶ Šlechtici mohli místo sebe poslat na „ležení“ svého panoše se čtyřmi koni a sluhy.

že v té době měl již Hašek z Valdštejna na Moravě nějaké majetky (snad Uherský Ostroh). K dokumentu přivěsil Hašek pečeť, na tom by nebylo nic zajímavého, jednalo se o běžnou součást takových dokumentů. Na pečetním poli spatřujeme lva, ovšem pečetní nápis je poněkud neobvyklý (S+ NICOLAI:D.WALST-NA). Hašek v té době patrně nedisponoval pečetí a proto k zpečetění dokumentu použil pečeť svého příbuzného (možná otce) Mikuláše z Valdštejna.³⁷ Většinou velmi mladí členové rodu neměli k dispozici svou vlastní pečeť a proto dočasně užívali pečeť svých příbuzných. Pokud se poprvé Hašek připomíná jako zletilý v roce 1404, tak v roce 1410 mohl mít kolem 20 let, což zase není tak málo na to, aby nedisponoval vlastní pečetí. A proč nepoužil pečeť svého bratra Beneše? Příliš mnoho otazníků a málo odpovědí.

Musím zde zcela jednoznačně odmítnout tvrzení J. Juroka o tom, že Hašek z Valdštejna patřil v roce 1399 jako straník markraběte Prokopa ke škůdcům statků moravské církve. V exkomunikačních listinách z roku 1399 uvedený Hašek purkrabí z Litovle (*Hasssko purgravius in Lutovia*) není naším Haškem z Valdštejna. Hašek v té době na Moravě nepůsobil, nebyl tudíž ani ve službách markraběte Prokopa. Je možné, že v dané době ještě ani nedosáhl zletilosti. Z pouhého jména Hašek nelze usuzovat na to, že se jedná o Haška z Valdštejna.³⁸

Vraťme se ale zpět k řešení otázky, kdy Hašek získal ostrožské panství. Dne 25. dubna 1411 pohnal Mstidruh z Adlar k olomouckému zemskému soudu Haška a Beneše z Dětenic (*Haška a Beneše z Dětonic*) z panství Ostroh o 4000 hřiven grošů za to, že drží Ostroh „bez Boha a bez práva“, přičemž Adlar měl na panství zapsáno 4000 hřiven grošů.³⁹ Pokud by Hašek a Beneš dostali či obsadili ostrožské panství v letech 1406–1409, tak měl Mstidruh možnost je pohnat k soudu v daných letech, protože soudy

³⁷ MZA v Brně, f. Stavovské listiny, inv. č. 311; *Stavovské listiny*, 1965, s. 95–96. K pečetí Valdštejnů PILNÁČEK, J.: *Staromoravští rodové*, 1996, s. 368; SEDLÁČEK, A.: *Atlasy erbů a pečeti*, 2, 2001, s. 311–313.

³⁸ JUROK, J.: *Bývalí straníci markraběte Prokopa*, 2019, s. 43–44, 48, 51, 62. Exkomunikační listiny z roku 1399 viz CDM XII., s. 452–455, č. 523 (odtud citace uvedená v textu); s. 453–464, č. 524. Zmínky o jiných Hašcích viz *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, 1993, s. 31 (1396 – pan Hašek se Sokolem, střelcem Benešem a krejčím Hanušem jezdili k rychtáři do Pištína), 46 (1399 – Hašek a Bušek střelci Petrmana hlavatého, Jan sestřenec Haškův, Prdelík střelec Haškův), 66 (1423 – Hašek z Krtova, syn Jecha), 72 (1423 – Hašek hejtman města Budějovic). K dalšímu Haškovi (k roku 1401) HOFFMANN, F.: *Pašije šlapanických loupežníků*, 1996, s. 158–159. F. Hoffmann připouští, že v roce 1401 uvedený lapka Hašek by mohl být Haškem z Valdštejna. Jedná se o nesprávnou dedukci autora.

³⁹ *Libri citationum et sententiarum*, 1., 1872, s. 369, č. 1135.

v té době na Moravě pravidelně zasedaly a jejich záznamy jsou dochovány. Ze skutečnosti, že podal soudní žalobu až 25. dubna 1411, plyne, že Hašek a Beneš získali ostrožské panství později. Domnívám se, že je možná i varianta, že Hašek a Beneš z Valdštejna získali ostrožské panství až v dubnu 1411, na což obratem reagoval Mstidruh z Adlar soudní žalobou 25. dubna 1411 (bohužel záznam v královských registrech o Václavově potvrzení zástavy pro Haška je datován pouze do dubna 1411, neobsahuje denní datum). Samozřejmě nelze vyloučit, že Mstidruhova soudní žaloba 25. dubna 1411 reagovala na Václavovo potvrzení Haškových práv k Ostrohu, ale samotná zástava byla ještě dílem markraběte Jošta.

Abych celou problematiku uzavřel, Hašek z Valdštejna se dostal na Moravu patrně až v roce 1410, ostrožské panství získal do zástavy buď během roku 1410 od markraběte Jošta, nebo až v dubnu 1411 od krále Václava IV.⁴⁰

Je znám i nález zemského soudu ve sporu Mstidruha z Adlar s Haškem a Benešem z Valdštejna. Radost z něho ale mít nebudeme. V roce 1412 přisedící soudu rozhodli, že celá pře bude odložena z důvodu nedostačného počtu přítomných šlechticů z Olomouce na zasedání soudu do Brna (také je možné, že poněkud alibisticky nechtěli rozhodnout).⁴¹ Zda se Hašek a Beneš vypořádali s nároky Mstidruha z Adlar, není známo. Lze předpokládat, že k nějakému vyrovnání došlo, neboť nic neslyšíme o dalších Mstidruhových žalobách (samozřejmě se nemusely dochovat, ale soudy fungovaly bez přerušení a záznamy z té doby jsou poměrně kontinuálně zachovány). Zřejmá je jedna věc, a to, že se Hašek a Beneš na ostrožském panství trvaleji usídlili. I když zástava krále Václava IV. zněla na jméno Haška z Valdštejna, panství Ostroh s ním ovládal i jeho starší bratr Beneš, který se po Ostrohu v této době opakovaně psal.⁴²

Haškovo sídlo, ostrožský hrad, se nacházelo na východní straně náměstí. Jeho části jsou dodnes dochovány v prostoru renesančního

⁴⁰ V podstatě velmi podobně se k celé záležitosti staví POKLUDA, Z.: *Hrad a panství*, 1993, s. 157 podle něhož získali Hašek a Beneš z Valdštejna zástavní listy kdysi vydané markrabaty Joštem a Prokopem.

⁴¹ *Libri citationum et sententiarum*, 1, 1872, s. 388, č. 397.

⁴² V roce 1414 vystupuje Beneš jako Beneš z Ostroha (*Benessius de Ostroh*), viz *Libri citationum et sententiarum*, 2, 1873, s. 309, č. 1337; v roce 1416 je uveden Beneš mezi přisedícími na zemském sněmu a soudu v Olomouci jako *Benessio de Ostroh* (Tamtéž, s. 483); v roce 1418 je psán Beneš jako Beneš z Valdštejna a z Ostroha (*Benessius de Walstein alias de Ostroh*, viz ZDB XI., s. 319–320, č. 496); v roce 1420 jako přisedící na olomouckém zasedání zemského sněmu a soudu jako *Benessio de Ostrow* (*Libri citationum et sententiarum*, 2, 1873, s. 617).

zámku. Hrad stával na ostrově řeky Moravy. Vznikl někdy po roce 1260. Obsahoval velkou hranolovou obytnou věž (12 × 11,5 metru). Měl obdélný tvar (31 × 37 metrů). Na věž navazoval směrem k jihozápadu hradní palác. Hradba obepínající hradní jádro byla široká 1,5 až 2,4 metry. Za husitských válek se na objektu nepředpokládá zvýšená stavební činnost, k úpravě podoby hradu došlo až během druhé poloviny 15. století (výstavba nového hradního paláce). Na zámek byl hrad přestavěn ve druhé polovině 16. století.⁴³ Hašek získal reprezentativní sídlo ve vodou dobře chráněné poloze, i když poněkud menších rozměrů.

Hašek z Valdštejna (*Hassek z Walsteina*) podle všeho trvale sídlil na Moravě a postupně se začlenil do moravské stavovské společnosti. Nemohl proto chybět v Brně 2. února 1412, kdy král Václav IV., olomoucký biskup Konrád IV. z Vechty a moravští šlechtici uzavřeli pětiletý landfrýd (zemský mír). Zavázali se tím dodržovat bezpečnost v zemi po dobu pěti let. Ne všichni pečtitelé měli svou vlastní pečeť. Stejně jako v případě dokumentu pečtetého Haškem 14. července 1410, ani 2. února 1412 Hašek nedisponoval svou pečeti. K dokumentu přivěsil pečeť obsahující v pečetním poli jako znamení lva, ovšem pečetní nápis nás informuje, komu pečeť patřila (: BENESI.D WALSTINNA). Zatímco v roce 1410 použil k zpečetění pečeť svého příbuzného Mikuláše z Valdštejna, tentokrát se jednalo o pečeť jeho bratra Beneše. Proč neměl ještě v roce 1412 Hašek svou vlastní pečeť, je záhadou.⁴⁴

Skutečnost, že si Hašek kontinuálně udržel ostrožské panství, máme dokumentovanou dalšími soudními žalobami na Moravě. V roce 1412 pohnala Haška psaného jako Hašek z Ostroha k zemskému soudu na Moravě Bonuše z Čechelic o 300 hřiven grošů, že jí obsadil zástavní zboží (neuvedeno konkrétněji), které dostala od markraběte Prokopa.⁴⁵ Podrobnosti nám unikají, snad měla Bonuše nějaká majetková práva k části ostrožského panství. V roce 1413 pohnal Haška z Valdštejna z ostrožské zástavy Protivec ze Zástřizl, a to o 50 hřiven grošů (Hašek ručil za majetkovou transakci jiného šlechtice a když se v této věci vyskytly potíže, Protivec ze Zástřizl se domáhal peněz po Haškovi).⁴⁶ Spor Haška s Protivcem

⁴³ K stavebnímu vývoji hradu v Uherském Ostrohu HOSÁK, L. – ZEMEK, M. a kol.: *Hrady, zámky a tvrze, 1, Jižní Morava*, 1981, s. 239–240; PLAČEK, M.: *Přemyslovské hrady*, 1983, s. 328–341; tentýž: *Ilustrovaná encyklopedie*, 2001, s. 655–658.

⁴⁴ MZA v Brně, f. Stavovské listiny, inv. č. 314; AČ X., s. 246, č. 1; *Kniha Tovačovská*, 1868, s. 25–28; *Stavovské listiny*, 1965, s. 96–97; RBMV VII., s. 263–264, č. 561.

⁴⁵ *Libri citationum et sententiarum*, 2, 1873, s. 400, č. 149. K tomu také z roku 1415 Tamtáž, s. 459.

⁴⁶ Tamtáž, s. 411–412, č. 216 a k tomu i starší záznam s. 367, č. 3.

3. Hašek z Valdštejna spolupečetil moravský lanfrýd uzavřený v Brně 2. února 1412.

ze Zástřizl nebyl vyřešen ani v roce 1415. Víme jen, že se Hašek u soudu nechal zastupovat Zdeňkem Kozincem. Zemský soud v Olomouci věc přeložil k soudu do Brna s tím, že pokud se v Brně u soudu najde zápis věci se týkající (podrobnosti neuvedeny), bude podle něho věc rozsoudena a pokud by tomu tak nebylo, tak má Hašek zaplatit na základě dokladů předložených Protivcem.⁴⁷

Dne 29. června 1415 nechal Hašek z Valdštejna a z Ostroha (*Hassko de Waldstein alias de Ostroh*) zapsat v Olomouci do moravských zemských desk věno své manželce Anně z Rýzemberka (*Anne de Ryzenberg*) ve výši 80 kop grošů na předměstí města Ostroha (jinak vesnici pod městem Ostrohem ležící, dnes Ostrožské Předměstí), dvoru s dvěma poplužími, mýtu a poplatných lidech s výjimkou rybolovu a vesnici Lhota (dnes Ostrožská Lhota) s dvorem se dvěma poplužími, mýtem, dvěma poplatnými mlýny a poplatnými lidmi a vesnici Blatnice (dnes Blatnice pod Svatým Antonínkem) s mýtem, mlýnem a poplatnými lidmi. Transakce se uskutečnila se souhlasem krále Václava IV. a Haškova bratra Beneše. Dokument ještě

⁴⁷ Tamtéž, s. 450, č. 82. V roce 1415 zemský soud v Olomouci řešil spor mezi Petrem Mýdlem a Haškem z Valdštejna (psán ovšem jako *Hašek z Ostroha*). Obsah sporu nám uniká, soud věc přeložil na brněnské zasedání s tím, že dokumenty týkající se sporu mají být předloženy komorníkovi, který je s sebou zaveze na zasedání do Brna. Viz Tamtéž, s. 450, č. 80.

obsahuje dovětek, že pokud by výnos zmíněného majetku nedosahoval určené výše, mají být Anně z Rýzemberka peníze vyplaceny z ostatních částí ostrožského panství (včetně samotného města Ostroha).⁴⁸

Patrně někdy těsně před červnem 1415 se Hašek oženil (věnný majetek se zapisoval do zemských desk brzy po svatbě). Pokud se Hašek z Valdštejna narodil někdy v letech 1385–1390, znamenalo to, že se oženil patrně ve věku 20–25 let.

Skutečnost, že k věnnému zápisu vyjádřil svůj souhlas český král Václav IV., ukazuje, že se pořád jednalo o majetek, který patřil českému králi a Hašek ho měl jen v zástavě. A musel mít tento majetek v rukou spolu se svým bratrem Benešem, protože ten s upsáním a výší věna Haškově manželce v záznamu v zemských deskách vyslovuje také souhlas. Kdyby neměl k panství majetková práva, jeho souhlas by postrádal smysl.

I když za Haškových časů nikde nenacházíme přesný rozsah ostrožského panství, na základě starších pramenů lze předpokládat, že Hašek (s bratrem Benešem) drželi hrad a město Ostroh a vesnice Blatnice, Lhota, Sezemov, Smíchov, Stará Blatnice, Milokošť a Kvačice.⁴⁹ Jednalo se tak o hrad, město a sedm vesnic.

S manželkami Haška z Valdštejna je trochu potíží. Již bylo v textu uvedeno, že v roce 1415 zapsal věno na části ostrožského panství manželce Anně z Rýzemberka. Amatéřský badatel J. Psota připsal Haškovi z Valdštejna ještě jinou manželku. Podle něho se konal 19. června 1417 v Praze soud mezi Haškem z Valdštejna a jeho manželkou Brigitou Sworzensternovou. Jedná se o omyl tohoto badatele, zmíněná paní se sice s Haškem z Valdštejna soudila, ale nebyla to jeho manželka a událost se nestala 19. června 1417, ale až 19. července 1437 (manželem zmíněné Brigity byl Alex z Mostu, který Haška jako zástupce své ženy zažaloval). Vzhledem k tomu, že se zmíněný mylný údaj o Haškově manželce Brigitě objevil na několika internetových stránkách pojednávajících o Haškovi z Valdštejna, lze předpokládat, že bude poměrně hojně rozšířen.⁵⁰

⁴⁸ ZDO VIII., s. 315, č. 356. K tomu z literatury BALETKA, T. a kol.: *Uherský Ostroh*, 2000, s. 51. Dne 10. června 1416 listinou vydanou na Ostrohu bratři Beneš a Hašek z Valdštejna vyznali, že dluží Markvartovi z Malenovic 150 kop grošů.

⁴⁹ CDM X., s. 137–142, č. 118; s. 148–155, č. 123; BALETKA, T. a kol.: *Uherský Ostroh*, 2000, s. 46. K stavebnímu vývoji ostrožského hradu PLAČEK, M.: *Přemyslovské hrady*, 1983, s. 328–341; tentýž: *Ilustrovaná encyklopedie*, 2001, s. 655–658.

⁵⁰ PSOTA, J.: *Zlatá*, 2007, nestr.; e-mailová korespondence s J. Psotou z 1.–2. listopadu 2022. Pramen, který amatéřský badatel nesprávně přečetl a pochopil, viz AČ XXVIII., s. 287; AČ XXXVI., s. 137–139, č. 66. Jednalo se o spor o držbu vsi Třebohostic a Zlaté.

Uzavřeme si celou záležitost. Hašek z Valdštejna měl podle dochovaných pramenů jen jedinou manželku, která se jmenovala Anna z Rýzmběrka. V pramenech se Anna připomíná pouze v roce 1415, kdy jí manžel zapsal věno na části ostrožského panství. Bylo toto manželství obdařeno potomky? Po Haškovi z Valdštejna zůstali údajně synové, kteří možná pocházeli z jeho manželství s Annou z Rýzmběrka. Haškovi možná synové ale samostatně nevystupovali a neznáme ani jejich jména. V roce 1454 vypověděli tito údajní Haškovi synové (*Prawí synové Haškowi...*), jménem neuvedení, že jejich otec Hašek z Valdštejna dostával roční plat z opatovického kláštera, který mu 18. června 1419 daroval král Václav IV., velmi nepravděpodobně.⁵¹ Je velice zvláštní, že potomky (pokud je opravdu měl) jednoho z nejmocnějších šlechticů v Čechách a na Moravě neznáme jménem. Nikde nevystupují společně s otcem, nijak jim neumetá cestičku k moci a politickému vlivu. Přitom Hašek byl od dvacátých let 15. století jednou z nejmocnějších osobností v českých zemích a tento svůj vliv si udržel po dalších 30 let. Proč se nepostaral o své potomky, je záhadou. Vše si vysvětlíme a rozebereme ke konci knihy v souvislosti s úmrtím Haška z Valdštejna, kde také zodpovíme na otázku, zda měl Hašek z Valdštejna syny či nikoliv.

Hašek z Valdštejna se zřejmě dobře etabloval v rámci moravské šlechtické společnosti. A navíc měl blízko ke králi Václavovi IV. V roce 1415 je Hašek doložen jako osoba pověřená zajistit zápis (záznam) majetkové transakce do brněnských zemských desk (jednalo se o vklad moravského zemského hejtmana Lacka z Kravař). K tomuto úkonu byl Hašek jmenován českým králem Václavem IV. (druhým relátorem kromě Haška byl Milota z Kravař a z Tvorkova).⁵²

Na mnoha místech knihy jsem připomínal, kde všude je doložena přítomnost Haška z Valdštejna. Teď se naopak zastavíme u místa, kde o jeho aktivitě a přítomnosti nic známo není. Jména Haška z Valdštejna nenacházíme na sérii stížných listů do Kostnice, které posílali čeští a moravští šlechtici koncilním otcům v roce 1415. V dopise šlechtici protestovali proti uvěznění a posléze upálení Mistra Jana Husa. Nejznámější a nejslavnější list byl pečetěn na zasedání zemského sněmu v Praze 2. září

⁵¹ AČ II., s. 206, č. 465. Je třeba doplnit, že nikde nemáme jednoznačný důkaz, že se jednalo o syny z Haškova manželství s Annou z Rýzmběrka, teoreticky je možné, že se Hašek někdy po roce 1415 oženil znovu a v roce 1454 připomínání synové pocházejí z jeho dalšího manželství.

⁵² ZDB XI., s. 296, č. 122, 124. V letech 1416 a 1418 je uveden jako posel k brněnským zemským deskám Haškův bratr Beneš z Valdštejna (ZDB XI., s. 308, č. 325; s. 319–320, č. 496).

1415. Je známo celkem osm dílčích verzí tohoto listu, ke kterému bylo přiloženo celkem 452 pečeti šlechticů. Pečeť Haška a Beneše z Valdštejna na nich chybí. Z rodového společenství Valdštejnů se prokazatelně na pečeti listů podíleli Vok z Valdštejna a Mikuláš z Valdštejna.⁵³ Z dané skutečnosti bychom ovšem neměli činit dalekosáhlé závěry, neboť se nedochovalo všechny listy. Pravdou ale je, že ten hlavní list, který vyšel z jednání v Praze a nese pečeti nejvýznamnějších šlechticů Čech a Moravy (bylo jich 58), dochován je (paradoxně právě ten nebyl určen k odeslání do Kostnice, ale sloužil jako manifest pro veřejnost). Pokud by Hašek a Beneš z Valdštejna měli zájem protest podpořit, tak bychom měli nacházet jejich jména právě na tomto listu. V čele pisatelů listu do Kostnice nalézáme nejvyššího pražského purkrabího Čenka z Vartenberka a z Veselí, hned za ním zemského hejtmána markrabství moravského Lacka z Kravař a další významné pány. V poslední třetině seznamu jsou pak uvedena jména Voka z Valdštejna a Mikuláše z Valdštejna. Ani na zápisu ze zemského sněmu v Praze z 5. září 1415, který měl chránit Husův odkaz, nenacházíme jména Haška a Beneše z Valdštejna.⁵⁴ Rodové společenství Valdštejnů zde reprezentovali Vok z Valdštejna, Jindřich z Valdštejna a Mikuláš z Valdštejna. Proč u tak významné akce chyběli bratři Hašek a Beneš z Valdštejna, není jasné. Že by s protesty do Kostnice nesouhlasili? V každém případě na zasedání zemského sněmu v Praze ve dnech 2.–5. září 1415 chyběli.

Zdá se být potvrzené, že v předhusitské době Hašek a Beneš z Valdštejna trvale sídlili na hradě v Uherském Ostrohu. Jak to můžeme tak jistě tvrdit? Protože vydali na tamním sídle dvě listiny, které ukazují, že běžnou agendu prováděli právě zde. Dne 10. června 1416 oba bratři (*Beness a Hassek bratrzie vlastny nedyelny z Waldstayna odjynad z Ostroha*) nechali sepsat na Uherském Ostrohu listinu, ve které potvrdili, že jsou dlužní nitranskému biskupovi Hynkovi 150 kop pražských grošů. Pokud by nebyli schopni peníze v hotovosti do 23. dubna 1417 vrátit, tak zastavují v jeho prospěch ves ostrožského panství Lhotu (dnes Ostrožská Lhota).⁵⁵ Dne 4. června 1417 v dokumentu opět vydaném v Uherském

⁵³ List do Kostnice z 2. září 1415 viz AČ III., s. 187–193, č. 6. K problematice stížných listů do Kostnice alespoň výběrově: NOVOTNÝ, V.: *Hus v Kostnici a česká šlechta*, 1915; SEDLÁČEK, A.: *Úvahy o osobách v stížných listech*, 1917, s. 85–109, 310–352; NEUMANN, A.: *Morava a stížné listy*, 1938, s. 12–20, 50–57, 87–94, 142–148, 189–194, 221–224; ZILYNSKYJ, B.: *Stížný list české a moravské šlechty*, 1983, s. 195–237.

⁵⁴ AČ XXXVI., s. 193–195, č. 7.

⁵⁵ SOA v Třeboni, oddělení správy fondů a sbírek Třeboň, f. Cizí rody Třeboň II., sign. z Malenovic 1.

5. Beneš a Hašek z Valdštejna vydali 4. června 1417 v Uherském Ostrohu listinu, ve které se přihlásili k dluhu 100 kop pražských grošů vůči nitranskému biskupovi Hynkovi a bratřím Hynkovi a Artlebovi z Ostrova.

Zdá se, že nadále uplatňoval svůj zájem i v Čechách nebo spíše u dvora českého krále Václava IV. Za nám neznámé služby prokázané prchlivému králi byl Hašek v Čechách majetkově odměněn. V roce 1417 spadl odúmrtí na krále Václava IV. plat tři kopy grošů ze vsi Bělé, která patřila pod manství vyšehradského hradu. Král tento roční plat 29. října 1417 udělil Haškovi z Valdštejna.⁵⁷ Jak ukázal P. Čornej, král si budoval síť svých věrných mimo jiné tím, že je zapojil do vyšehradské manské soustavy. I Hašek z Valdštejna se tedy v říjnu 1417 zařadil do tohoto seznamu. Královi manové byli panovníkovi povinni sloužit (buď v oblasti vojenské nebo diplomatické).⁵⁸ Dne 18. června 1419 daroval král Václav IV. Haškovi

⁵⁷ AČ XXXVI., s. 133, č. 56. V roce 1418 pohnal k olomouckému zemskému soudu Markvart ze Spytihněvi Beneš z Valdštejna (psán jako Beneš z Ostroha) o 60 hriven grošů za to, že ho Beneš pozval k sobě s tím, že mu předá dokument týkající se výplat peněz, dokument mu nepředal a navíc mu zabavil tři koně a zbroj. K půhonu je připojeno slovo poklid znamenající mimosoudní vyrovnání obou sporných stran. Viz *Libri citationum et sententiarum*, 2, 1873, s. 597, č. 929.

⁵⁸ ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, 2019, s. 101. Litomyšlský biskup Jan jako komisař pro věci víry 5. února 1418 pohnal k soudu do Litomyšle 24 duchovních z Moravy z důvodu jejich viklefsko-husitské hereze (BRETHOLZ, B.: *Die Übergabe Mährens*,

z Valdštejna roční plat 100 kop grošů z královské berně, kterou každoročně odevzdával opatovický klášter. Tento plat musí klášter na základě králova příkazu odevzdávat Haškovi až do jeho smrti. Hašek si ho měl vybírat v klášteře vždy na sv. Martina (11. listopadu). Můžeme ještě doplnit, že podle svědectví zapsaného v roce 1454 dostával Hašek tento plat velmi sporadicky (*jsau jemu ty sumy newyřádávány podle toho zápisu, že jsau mnoho zadržány*), což je ale vzhledem k husitským válkám a zničení kláštera husity v roce 1421 zcela pochopitelné.⁵⁹

Pokud by neproběhla první pražská defenestrace (30. července 1419) a následné období husitských válek, o Haškovi z Valdštejna bychom věděli jen poměrně málo, znali bychom ho jen jako jednoho z mnoha tehdejších šlechticů, který se snažil majetkově zabezpečit a získat politický vliv. Určitě by o něm nebyla napsána tato kniha, protože by pro její sepsání chyběly prameny. Husitské války všechno obrátily vzhůru nohama a přinesly obrovskou příležitost schopným osobám k povznesení jak v oblasti majetkové, tak politické. Hašek se v tomto turbulentním období projevil jako velmi schopný muž, ale to poněkud předbíháme. Ještě musíme odvalit jeden kámen, který před nás část starší historiografie postavila. Podle ní Hašek z Valdštejna před rokem 1419 velel ozbrojené lapkovské družině, která přepadávala a loupila v prostoru Moravy. Příští kapitola se to pokusí osvětlit.

1893, s. 86–87). Dle F. Šmahela měl asi jeden z těchto duchovních sídlit ve farnosti příslušející snad k ostrovskému panství Haška z Valdštejna. F. Šmahel ovšem neuvádí, o kterou farnost se mělo jednat (ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce*, 2, 1996, s. 304). Interpretace F. Šmahela je nejasná, odkazuje v ní na práci A. Neumanna (NEUMANN, A.: *K dějinám husitství*, 1939, s. 47), který opravdu tvrdí, že litomyšlský biskup Jan pohnal k svému soudu faráře z Uherského Ostrohu. Při bližším pohledu na dokument z 5. února 1418 ale zjistíme, že litomyšlský biskup žádného faráře z Uherského Ostrohu ke svému soudu nepohnal, jedná se tak o omyl. Nic takového není uvedeno ani v práci HOFFMANN, F.: *Morava před husitskou revolucí*, 1985, s. 110–111), kterou také F. Šmahel cituje. K celé problematice i ODLOŽILÍK, O.: *Z počátků husitství*, 1925, s. 117–118. Nově analyzuje věrohodně celý dokument z 5. února 1418 ELBEL, P.: *Husitské fary na Moravě*, 2005, s. 395–428, který uvádí, že v případě Uherského Ostrohu můžeme husitskou orientaci faráře předpokládat, ale pro rok 1418 doložena není (s. 406). Stejně tak v pozdější práci (ELBEL, P.: *Bitva u Uherského Brodu*, 2011, s. 83) autor uvádí, že v roce 1418 není v citační listině doložena ani jedna lokalita z ostrožského panství Haška z Valdštejna.

⁵⁹ AČ II., s. 206, č. 465. Suma 100 kop grošů, kterou měl Hašek dostávat, se skládala z 50 kop grošů od opata kláštera a z 50 kop od klášterního konventu.

Hašek z Valdštejna jako vůdce lapků na Moravě?

Velice atraktivní téma lapků narušujících bezpečnost na cestách v Čechách, na Moravě a v česko-moravsko-rakouském příhraničí začal soustavně zpracovávat od šedesátých let 20. století jihlavský historik a archivář František Hoffmann.⁶⁰ Jeho zásluhou se podařilo podrobně zpracovat a edičně připravit do tisku i jeden z klíčových pramenů pro zkoumání této problematiky – Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457.⁶¹ K dispozici je i Popravčí kniha pánů z Rožmberka z let 1389–1429.⁶² Protože pro pochopení případného zapojení Haška z Valdštejna do lapkovské činnosti jsou pro nás prameny této věci se týkající zcela zásadní, krátce si je představíme.⁶³

⁶⁰ HOFFMANN, F.: *Jihlava v husitské revoluci*, 1961; tentýž: *K počátkům Tábora*, 1967, s. 103–120; tentýž: *K prehistorii moravských táborů*, 1967, s. 202–218; tentýž: *Vilém z Pernštejna*, 1968, s. 163–186; tentýž: *Popravčí zápisy jihlavské*, 1974, s. 163–204; tentýž: *K povaze drobné války, zášti a násilných činů*, 1975, s. 55–75; tentýž: *Janáčovo tovaryšstvo*, 1971, s. 83–93; tentýž: *Morava na cestě k husitské revoluci*, 1981, s. 57–68; tentýž: *Morava před husitskou revolucí*, 1984, s. 49–78; 70, 1985, s. 103–146; tentýž: *Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě*, 1986, s. 99–116; tentýž: *Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě*, 1986, s. 72–88; tentýž: *Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách*, 1987, s. 75–104; tentýž: *Bojová družina Erharta Pušky z Kunštátu*, 1988, s. 56–64; tentýž: *Nový výklad husitství*, 1990, s. 723–735; tentýž: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách*, 1994, s. 47–144; tentýž: *Pašije šlapanických loupežníků*, 1996, s. 149–168.

⁶¹ Vyšly tiskem jako 38. svazek edice Archiv český v roce 2000. Již dříve se o edici Popravčích a psaneckých zápisů jihlavských pokusil v roce 1930 Augustin Neumann (*Nové prameny k dějinám husitství*, 1930, s. 215–245). Originál pramene je uložen v SOKA Jihlava, f. Archiv města Jihlava do roku 1848, oddělení úřední knihy a rukopisy, inv. č. 5.

⁶² Pramen byl dvakrát edičně zpracován. Viz *Popravčí kniha Pánův z Rožmberka*, 1878; *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, 1993.

⁶³ Text je přepracovanou a doplněnou verzí studie PAPAŽÍK, D.: *K počátkům životní dráhy*, 2023, s. 49–58.

Jihlavské zápisy nesou označení „*Item recongnita predonum, spoliatorum et malefactorum*“ (Vyznání lupičů, škůdců a zločinců). Zápisy souvisely s popravčí pravomocí, která byla svěřena městu Jihlavě a informují o osobách, které provozovaly trestnou činnost. Zápisy obsahují výslechy, které byly zapsány latinsky, německy a česky, přičemž čeština převažovala. Vznik popravčích zápisů souvisel s úpadkem bezpečnosti v Čechách a na Moravě. Instituce popravky znamenala náhlý soud nad zločinci dopadenými při trestné činnosti nebo i zjevnými zločinci. Popravci byli zemští nebo krajští úředníci. Popravu však mohla vykonávat i královská města, pokud je panovník výslovně pověřil popravčí pravomocí. Takové město mělo soudní kompetence nejen uvnitř hradeb, ale i na širším území. Soubor jihlavských zápisů obsahuje výslechy z různých moravských, českých a rakouských měst, ale i od některých šlechtických vrchností. Hlavní zájmovou oblastí však byla Vysočina, jižní a jihozápadní Morava. Po zatčení viníka docházelo k výslechům, jejichž cílem bylo zjištění spoluviníků. Vyznání potom byla sdělována do míst, kterých se týkala. Tak vznikaly řetězce zpráv, které se shromažďovaly ve sbírkách popravčích zápisů. Výslechy byly buď prosté nebo útrpným právem.

Dalším důležitým pramenem je Popravčí kniha pánů z Rožmberka, která zachycuje léta 1389–1429. Má velký význam pro lepší poznání husitské doby. Rožmberské zápisy sledují především události z území jižních Čech z titulu popravčí kompetence a mají tedy poněkud užší záběr než Popravčí a psanecké zápisy jihlavské. Kniha vznikla na základě toho, že Rožmberkové zastávali úřad královských popravců, tj. vykonávali policejní a správní moc v určených oblastech a rožmberské úřady z toho důvodu vedly popravčí knihu. Zápisy tvoří záznamy výslechů osob na mučidlech i bez použití tortury a sdělení o výsleších konaných i mimo přímou jurisdikci Rožmberků.

Vraťme se však zpátky k F. Hoffmannovi. Autor na základě mnohale-tého studia vytvořil typologii lapkovských (bojových družin). Podle něho je možno na základě analýzy dochovaných zpráv rozdělit ty, kteří loupili, do čtyř skupin. Byly to hradní posádky, nezávislé družiny, lapkovská tovaryšstva a protohusitské družiny. Mezi protohusitské družiny pak F. Hoffmann zařadil budějovicko-hrotovickou družinu Haška z Valdštejna.⁶⁴ Položme si tedy otázku, zda budějovicko-hrotovická družina Haška z Valdštejna opravdu existovala.

⁶⁴ HOFFMANN, F.: *Bojové družiny před husitskou revolucí*, 1987, s. 78–79; tentýž: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách*, 1994, s. 64–65.

Podle F. Hoffmanna budějovicko-hrotovická družina Haška z Valdštejna původně sídlila na hradě Víckově na západní Moravě a posléze se přesunula na Uherský Ostroh, který se stal popředním husitským střediskem na Moravě (odtud označení protohusitská družina). Družina měla mít kolem 70 osob, její geografický horizont spadal do oblasti západní a jižní Moravy.⁶⁵ Proč ji F. Hoffmann označuje za skupinu budějovicko-hrotovickou? Autor se pokusil zjistit, odkud pocházely osoby, které se vyskytly v jihlavských záznamech poblíž jména Haška z Valdštejna. Analyzoval celkem 66 jmen, z čehož mu vyšlo, že 14 pocházelo z okolí Hrotovic a 11 z okolí Moravských Budějovic, v ostatních případech se jednalo již jen o nízká čísla (maximálně tři osoby z jednoho menšího regionu). Na základě tohoto zjištění pak F. Hoffmann nazval zmíněnou skupinu budějovicko-hrotovickou.⁶⁶

Z jakých konkrétních pasáží F. Hoffmann v Popravčích a psaneckých zápisech jihlavských vycházel? Jednalo se o zápis jmen lapků z neznámého zdroje. Snad z nějakého do Jihlavy zasláního dokumentu, případně z několika výsledků chycených lapků. Může se také jednat o sumář jmen zločinců, který vytvořil jihlavský písař pro úřední potřebu. Ze souvislosti se zdá, že seznam vznikl pravděpodobně v letech 1417–1419. Jedná se o prostý soupis 66 jmen bez uvedení jejich konkrétních loupežných činů. Na 34. místě seznamu je pak uvedeno jméno Haška z Valdštejna (*Hassek z Walsteina, od jinand z Wiczkowa*).⁶⁷ Na rozdíl od mnoha písařem opravdu zkomolených jmen se zdá být Haškovo jméno dobře identifikovatelné. Při analýze jmen a sociálního postavení uvedených osob F. Hoffmann konstatoval, že většina lidí ze seznamu pochází buď z řad nižší šlechty nebo z řad poddaných. V celém seznamu bylo jediné jméno zástupce pánů, vyšší šlechty, a to jméno znělo Hašek z Valdštejna. Právě na základě této skutečnosti F. Hoffmann přišel s teorií, že vůdcem této skupiny osob musel být Hašek z Valdštejna, a vytvořil tak budějovicko-hrotovickou lapkovskou družinu Haška z Valdštejna.

Opravdu ale na Moravě tato družina loupila? Domnívám se, že se jedná o umělou konstrukci F. Hoffmanna. Na základě jediného pramene, ze kterého navíc nevyplývá, že by uvedené osoby tvořily koherentní skupinu

⁶⁵ HOFFMANN, F.: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách*, 1994, s. 65–66.

⁶⁶ HOFFMANN, F.: *K prehistorii moravských táborů*, 1967, s. 204–207. F. Hoffmann za region považoval soudní okres podle stavu k roku 1948. Podle něho se nejednalo o náhodný výčet jmen, ale o převážně kompaktní skupinu osob.

⁶⁷ SOKA Jihlava, f. Archiv města Jihlava do roku 1848, oddělení úřední knihy a rukopisy, inv. č. 5, fol. 21v a 22r; AČ XXXVIII., s. 46–48, č. 32.

a že v čele této případné skupiny stál Hašek z Valdštejna, nelze doložit. Tím nechci tvrdit, že není možné, že se Hašek z Valdštejna ať již přímo, nebo nepřímo nemohl podílet na loupežné činnosti. Ovšem jednoznačně chybí jakýkoliv důkaz existence nějaké Haškem organizované ozbrojené skupiny v daném složení. Jedná se o konstrukt vytvořený v dílně historika.

Měl by nás zaujmout ještě jeden moment. V záznamu popravčích a psaneckých zápisů je uvedeno, že se Hašek psal mimo jiné po Víckově. Pokud nejde o písařskou zkomoleninu názvu hradu, znamenalo by to, že Hašek v neznámé době ovládal hrad Víckov nacházející se na Moravě severozápadně od Tišnova. Hrad ležel nad údolím Bobruvky necelý kilometr od vsi Víckova.⁶⁸ O tom, že by měl Hašek hrad ve své moci, nemáme žádné jiné doklady kromě záznamu v popravčích a psaneckých zápisech. Hrad zakoupil v roce 1365 moravský markrabě Jan Jindřich. Po něm ho ovládal jeho syn markrabě Jošt. Je tedy možné, že Víckov udělil markrabě Jošt (případně král Václav IV.) lénem Haškovi z Valdštejna. Také nelze vyloučit, že se tohoto markraběcího majetku Hašek zmocnil násilnou cestou (úchvatem). Proč by ale nebyl z toho důvodu Hašek pohnán k soudu, který do roku 1420 na Moravě pravidelně zasedal? Jako i v jiných případech tápeme a neumíme odpovědět. Stejně tak není známo, do kdy bylo víckovské panství v Haškových rukou.

V případě Víckova se jednalo o dvoudílný hrad. Hradní palác nebyl příliš rozlehlý (17×8,5 metru) a měl úzké místnosti. Do dnešní doby se dochovala část paláce do úrovně prvního patra (včetně valených kleneb přízemí), zbytky vstupní hranolové brány a některé další drobné relikty zdí. Je možné, že byl palác opatřen věží. Předpokládá se, že hrad zanikl někdy během husitských válek (jako pustý je poprvé doložen v roce 1454).⁶⁹

Vzhledem k nedostatku pramenů se nepodařilo prokázat, že by Hašek z Valdštejna ovládal budějovicko-hrotovickou lapkovskou družinu. Jedná se o umělý výtvar F. Hoffmanna, který nelze relevantně potvrdit. I když by bylo velmi lákavé a pro čtenáře atraktivní tvrdit, že byl Hašek z Valdštejna jedním z vůdců lapkovské družiny na Moravě v předhusitské době, dochované prameny nic takového neumožňují verifikovat.

Skutečnost, že je Hašek z Valdštejna doložen jako člověk přímo se podílející na činnosti lapků, vedla k tomu, že historici hledali v pramenech

⁶⁸ Hrad se nacházel zhruba v polovině cesty mezi Kunštátem a Velkým Meziříčím.

⁶⁹ K dějinám hradu Víckova alespoň OHAREK, V.: *Tišnovský okres*, 1923, s. 414–417; HOSÁK, L. – ZEMEK, M. a kol.: *Hrady, zámky a tvrze, I, Jižní Morava*, 1981, s. 254 (pro husitské období velmi zmatečně a nesprávně); PLÁČEK, M.: *Ilustrovaná encyklopedie*, 2001, s. 687–688.

7. Zřícenina paláce hradu Věckova.

další lapky pod jménem Hašek, které pak spojovali s naším hrdinou. Jedním z takových pramenů byly latinsky psané Pašije šlapanických loupežníků sepsané brněnským katem Bartošem (*Passio raptorum de Slapanicz secundum Barthoss tortorem Brunensem*). Pramen pojednává o tom, že se v kostele ve Šlapanicích u Brna usadila lapkovská družina. Lapkové kostel opevnili a utábořili se v něm na delší dobu. Odtud pak podnikali výpravy hlavně proti brněnským měšťanům. Lapky se podařilo brněnským měšťanům přemoci a následně byli v Brně popraveni. Vše se událo ve dnech 28.–30. března 1401. Pašije jsou zajímavé tím, že neobsahují jména zajatých lapků, ale naopak jména 64 lapků, kteří je měli přijít osvobodit. Mezi těmi, kteří měli zajatým lapkům přijít na pomoc, nacházíme i jistého Haška (*Hassek*). Tento Hašek je uveden bez přídomku, takže jeho identifikace je v podstatě nemožná. Historik, který se celé záležitosti podrobně věnoval, F. Hoffmann, připouští možnost, že zmíněný Hašek mohl být ve skutečnosti Haškem z Valdštejna. Nejedná se o správnou úvahu, v té době Hašek z Valdštejna na Moravě nepůsobil

a z pouhého jména Hašek nelze odvozovat, že lapka byl valdštejského původu.⁷⁰

Několikrát se lapka Hašek objevuje i v Popravčí knize pánů z Rožmberka. Podle J. Juroka se zmínky v této popravčí knize o Haškovi z let 1396 a 1399 snad vztahují k Haškovi z Valdštejna.⁷¹ Co si zapsali rožmberští úředníci do popravčí knihy? Při výsledku lapky Robeho v Příběnicích v roce 1396 mimo jiné zaznělo, že „*pan Hašek byl jest s Sokolem, s Benešem střelcem a s Hanušem krajčím, ti jsou do Čech vedli a posly slali a sami jezdili k Tomanovi rychtářovi do Pištína*“. Všichni měli pobývat v Heralticích (poblíž Třebíče). V záznamu uvedený Sokol byl podle všeho Jan Sokol z Lamberka.⁷² Teoreticky by v roce 1396 zmíněný Hašek mohl být Haškem z Valdštejna, ale věkově nezapadá do profilu „našeho“ Haška z Valdštejna. Pokud by to byla jedna a tatáž osoba, znamenalo by to, že se Hašek narodil již někdy kolem roku 1375 a dožil by se tak téměř 80 let. Ještě ve druhé polovině čtyřicátých let 15. století byl Hašek z Valdštejna politicky aktivní, jezdil na různá poselstva do zahraničí, a je opravdu těžké si představit, že by mohl být ve věku kolem 75 let tak zdravotně fit, že by to vše mohl zdárně absolvovat.

V Popravčí knize pánů z Rožmberka je zaznamenán také výsledek lapky Vachka v Praze roku 1399. Lapka na mučidlech vyzradil poměrně dlouhý seznam nekalých živlů. Loupit měli mimo jiné Hašek a Bušek, střelci jistého Hlavy, dále „*Ján sestřenec Haškův*“ (sestřenec byl syn sestry, v daném případě tedy Haškovy sestry), Haškův střelec Prdelík a o něco níže v seznamu uvedený Haškův střelec Valentin (střelci jsou míněni střelci z kuše).⁷³ V případě střelců jistého Hlavy Haška a Buška je zřejmé, že se nemůže jednat o Haška z Valdštejna, u ostatních uvedených osob nelze spolehlivě rozhodnout, zda byly ve vztahu k Haškovi z Valdštejna nebo někomu zcela jinému.

Pro úplnost si ještě připomeňme, že se k roku 1423 v Popravčí knize pánů z Rožmberka připomíná jako lapka Jechův syn Hašek z Krtkova. Při výsledku na mučidlech prozradil v roce 1423 v Českých Budějovicích

⁷⁰ *Passio raptorum de Slapanicz*, 1885, s. 245–252, 301–303; *Výbor z české literatury*, 1, 1963, s. 417–421. K celé záležitosti z literatury HOFFMANN, F.: *Pašije šlapanických loupežníků*, 1996, s. 149–168.

⁷¹ JUROK, J.: *Bývalí straníci markraběte Prokopa*, 2019, s. 51. O tom, že se mohlo jednat o Haška z Valdštejna, také JAN, L.: *Jan Sokol*, 2009, s. 245.

⁷² *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, 1993, s. 31. K zajímavé osobnosti Jana Sokola z Lamberka JAN, L.: *Jan Sokol*, 2009, s. 237–249.

⁷³ *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, 1993, s. 45–46.

Václav Sebránek Kosovcův, že se se svými společníky pokoušel přepadnout město Doudleby. Byl při tom i hejtman Hašek z Českých Budějovic (*Hašek hauptman tudiež z Budějovic*).⁷⁴ V obou uvedených případech je zřejmé, že se nemohlo jednat o hrdinu naší knihy.

Na činnosti lapků na Moravě se přímo podílelo mnoho šlechticů jako např. Vilém z Pernštejna, Hynek Suchý Čert z Kunštátu, Boček z Kunštátu, Jan a jeho syn Mikuláš Sokol z Lamberka a další.⁷⁵ Pokud by Hašek z Valdštejna loupil, nejednalo by se o nic mimořádného. V době slabé panovnické vlády krále Václava IV. (po smrti markraběte Jošta v roce 1411) se k nekalým praktikám uchýlovalo mnoho šlechticů. V čem přesně se Hašek během nepokojů na Moravě před rokem 1419 angažoval, není jasné.

V případě některých pramenných zmínek o Haškovi či Haškovi z Valdštejna se mohlo jednat také o jiného Haška z Valdštejna, než je hlavní akter této knihy. Jak si ukážeme níže, žil na Moravě koncem 14. století a počátkem století 15. ještě další Hašek z Valdštejna, jehož vztah k „našemu“ Haškovi nedovedeme určit. Pramenů o něm máme ovšem poskrovnu.

Dne 19. června 1383 na neznámém místě Heník z Valdštejna spolu s Haškem z Valdštejna a Václavem Krušinou z Lichtenburka slíbili vyvázání Jana z Bítova z ručitelství Heníkova dluhu 58 kop pražských grošů dvěma rakouským šlechticům.⁷⁶ Vzhledem k dataci vzniku v originále dochované listiny je zřejmé, že se nemohlo jednat o „našeho“ Haška. Patrně tentýž Hašek je vzpomínán na jiné, dnes již nedochované listině, vydané údajně 25. března 1383.⁷⁷

⁷⁴ Tamtéž, s. 66, 72.

⁷⁵ HOFFMANN, F.: *Vilém z Pernštejna*, 1968, s. 163–186; tentýž: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách*, 1994, s. 68–70; JAN, L.: *Jan Sokol*, 2009, s. 237–249.

⁷⁶ MZA v Brně, f. Stavovské listiny, inv. č. 161; *Stavovské listiny*, 1965, s. 55, č. 161; CDM XI., s. 266–267, č. 296. V inventáři archivního fondu Stavovské listiny z roku 1965 je šlechtic uveden pod jménem Časek z Valdštejna, v kodexu moravských listin jako *Czaschko de Waldstain*. Někteří historici jako např. A. Sedláček se domnívali, že jméno Časek je zkomoleninou jména Hašek (SEDLÁČEK, A.: *Atlasy erbů a pečeti*, 2, 2001, s. 311). Pohled na originál listiny nám však ukazuje, že se písař pokoušel velmi zdobným způsobem napsat písmeno H, což na editory listiny působilo dojemem, že se jedná o písmena Cz, ale ve skutečnosti šlo o písmeno H, tedy žádný Časek z Valdštejna, ale Hašek z Valdštejna. Za konzultaci podoby jména Hašek na listině děkuji T. Baletkovi.

⁷⁷ *Stavovské listiny*, 1965, s. 339, č. 1443. Údaj je znám z nezvěstného regestu listiny z inventáře z počátku 18. století. Bratři Hašek a Beneš z Valdštejna, Václav z Lichtenburka a Jan z Boskovic vydali na neznámém místě dlužní obligaci na 133 hřiven grošů.

Teoreticky by leckterý čtenář mohl uvažovat o tom, že se v obou případech jedná o hrdinu naší knihy. Je ale možné jednoznačně doložit, že souběžně s „naším“ Haškem z Valdštejna žil na Moravě ještě jiný Hašek z Valdštejna. Musíme se ovšem přesunout do roku 1412. V půhonných a náleзовých knihách olomouckého zemského soudu nacházíme půhon Elišky z Meziříčí, která v roce 1412 pohnala k soudu Heníka z Valdštejna za to, že jí slíbil zaplatit 350 kop grošů za věno jí dané jejím prvním mužem Haškem z Valdštejna (*za věno mého prvního muže, za Haška z Valdštejna*). Část z těchto peněz jí Heník z Valdštejna dal a část nikoliv. Pokud měl Heník z Valdštejna platit věnné peníze za jejího manžela, znamenalo to, že Eliščin manžel musel být v roce 1412 již po smrti.⁷⁸ Tento Hašek z Valdštejna byl podle všeho blízkým příbuzným Heníka z Valdštejna, snad se mohlo jednat o jeho bratra. Zdá se pravděpodobné, že se zmínky o Haškovi z Valdštejna z roku 1383 vztahují právě na manžela Elišky z Meziříčí.

Jako zajímavost je možno uvést, že hned další zapsaný půhon k olomouckému zemskému soudu po podání Elišky z Meziříčí je půhon Bonuše z Čechelic na Haška z Ostroha, tedy se ve dvou záznamech po sobě rozlišuje Hašek z Valdštejna (půhon Elišky z Meziříčí) a Hašek z Ostroha (tedy „náš“ Hašek, půhon Bonuše z Čechelic).⁷⁹

U druhého Haška z Valdštejna nemáme v pramenech doloženu držbu žádného pozemkového majetku. Nabízí se tak otázka, zda to nebyl on, kdo sídlil na hradě Víckově. Nemusí to nic znamenat, ale Víckov se nacházel asi 25 kilometrů od Velkého Meziříčí, odkud pocházela jeho manželka. I když se předpokládá, že záznam o Haškovi z Valdštejna z popravčích a psaneckých zápisů pochází z let 1417–1419, nepochybně zachycoval starší situaci na Moravě. Hrdina naší knihy na Moravě před rokem 1410 s největší pravděpodobností nepůsobil, naopak druhý Hašek ano.⁸⁰

Pokusme se celou problematiku lapkovské minulosti „našeho“ Haška z Valdštejna uzavřít. Zdá se být doložené, byť jen jedním písemným

⁷⁸ *Libri citationum et sententiarum*, 2, 1873, s. 400, č. 148.

⁷⁹ Tamtéž, s. 400, č. 149.

⁸⁰ O skutečnosti, že se v popravčích a psaneckých zápisech vyskytuje druhý Hašek z Valdštejna (ne hrdina této knihy), je přesvědčen jeden z recenzentů knihy, T. Baletka. Teoreticky by se dalo přemýšlet o tom, že některé zmínky v pramenech na Moravě z let 1410–1412, ve kterých není u jména Haška z Valdštejna uvedeno „a z Ostroha“, by se mohly vztahovat na druhého Haška z Valdštejna. Nedomnívám se ovšem, že by to byla správná úvaha. Druhý Hašek z Valdštejna se v pramenech po roce 1383 téměř nevyskytoval, byla by velká náhoda, kdyby se to mělo po roce 1410 změnit.

záznamem, že se před rokem 1419 jistý člověk pod jménem Hašek z Valdštejna podílel na nekalých praktikách na Moravě. Zda se jednalo o hrdinu naší knihy, nebo jeho jmenovce, který je doložen v roce 1412 již jako zesnulý, nedovedeme rozhodnout. O rozsahu lapkovské činnosti nejsme informováni. Dodávat k tomu cokoli navíc by bylo čirou spekulací. Stejně tak je spekulací a umělým konstruktem historika vytvoření největší lapkovské skupiny na Moravě zvané budějovicko-hrotovecká družina Haška z Valdštejna. Pro dokázání existence takové skupiny nám jednoznačně chybí prameny. Žádná taková skupina nikdy neexistovala. V případě dalších zmínek jména Hašek v pramenech spojených s lapkovskou činností nelze nijak prokázat spojitost těchto případů s hrdinou naší knihy. S největší pravděpodobností se tak tyto údaje vztahují na jiné osoby.

Nezbývá nám než se přesunout spolu s Haškem do vřavy začínajících husitských válek. Jak se v těchto bojích bude Hašek angažovat?

Ve víru husitských válek I. Na straně Zikmunda Lucemburského (1419–1420)

Drama začíná

Haškovi z Valdštejna se začal život měnit po událostech, na které neměl žádný vliv. Zatímco patrně pobýval na Moravě, snad v Uherském Ostrohu, „velké dějiny“ se začaly psát v Praze. Ozbrojená skupina stoupenců Husových myšlenek vedená bývalým premonstrátským mnichem Janem Želivským a bývalým lapkou Janem Žižkou vtrhla na novoměstskou radnici v Praze s cílem násilně osvobodit dříve zajaté stoupence husitů. Následně útočníci vyházeli z oken přítomné konšely a radniční úředníky (10–13 osob, údaje se různí). Jelikož nešlo o pád z velké výšky, přeživší shozené nešťastníky husité na zemi ubili. Událost označovaná jako první pražská defenestrace proběhla 30. července 1419 a bývá považována za začátek období husitských válek. Nejednalo se o spontánní akci, šlo o předem připravený a dobře zorganizovaný převrat. Krále Václava IV. sice po zprávě o událostech postihly záchvaty zuřivosti, ale místo toho, aby zjednal pořádek, tak na ovlivňování událostí v zemi, jak bylo jeho zvykem, rezignoval. Pod vlivem svých husitsky nakloněných rádců dokonce 2. srpna 1419 uznal nově vybrané novoměstské konšely. Špatný král Václav IV. zemřel 16. srpna 1419. Nejen, že vládl špatně, ale i smrt ho zastihla ve velmi nejisté době pro zemi. Pro řešení situace v zemi bylo jistě lepší, aby v ní vládl slabý král, než aby se ocitla bez panovníka. Stav v zemi bez vládce vedl k znejistění ve všech ohledech.⁸¹ Již 17. srpna začalo ničení klášterů a kostelů po Praze. Václav IV. neměl žádného potomka a přímého dědice. Na základě starších úmluv se měl v takovém případě

⁸¹ O první pražské defenestraci nejlépe ČORNEJ, P.: 30. 7. 1419. *První pražská defenestrace*, 2010.

stát českým králem jeho mnohem schopnější mladší bratr Zikmund, v té době uherský a římsko-německý král.

Pro další vývoj v zemi bylo klíčové sjednání podmínek, za jakých bude Zikmund Lucemburský přijat za českého krále. Husitským šlechticům v Čechách šlo o uzákonění dvojvěří (přijímání podobojí), zákaz toho, aby církev vlastnila majetek, papežská nařízení měla podléhat schválení králem a šlechtou, jinak by byla neplatná, cizinci neměli být připuštěni do úřadů a mnoho dalších podmínek. Zástupci z Čech předpokládali nenásilné řešení situace. Z pohledu Zikmunda a katolické církve se ovšem jednalo o podmínky zcela nepřijatelné, které by omezily autoritu jak českého krále, tak římského papeže.⁸²

Podle literatury se měl v této době, konkrétně 26. srpna 1419, Hašek z Valdštejna zaručit spolu s jinými šlechtici za dluh 15 kop grošů Pavlu Grošovi a jeho společníkům.⁸³ Jedná se ovšem o omyl. Na přední straně zlomku pergamentu obsahující text o dluhu, který byl později použit k vazbě rukopisu, Haškovo jméno nenacházíme. Pravdou je, že na druhé (zadní) straně pergamentu někdo snad ještě během 15. století napsal jména čtyř ručitelů, jedním z nich byl i Hašek z Valdštejna (*Hušek jistec z Walsteyna*).⁸⁴ Rozbor obou stran v originále dochovaného pergamentu jednoznačně ukazuje, že na druhé straně uvedené jméno Haška z Valdštejna s textem dokumentu na přední straně nijak nesouvisí. Vzhledem k většímu množství přípisků na zadní straně pergamentu je zřejmé, že se jednalo o zkoušky písařského pera na již neplatném dokumentu, jak ostatně naznačili již autoři regestu zmíněné listiny. Navíc čtyři jména rukojmích uvedená na zadní straně pergamentu by se v žádném případě nemohla vejít do chybějící (seříznuté) části pergamentu na přední straně.⁸⁵ Den 26. srpna 1419 můžeme z Haškova životopisu vyškrtnout.

Není našim cílem podrobně sledovat vývoj vztahu mezi různými politickými směry v Čechách a králem Zikmundem Lucemburským. Přesuneme se rovnou k momentu, kdy na scénu vstoupil Hašek z Valdštejna. Dne 9. listopadu 1419 vypovědělo 35 příslušníků vyšší šlechty, olomoucký biskup Jan XI. Železný, a asi 100 příslušníků nižší šlechty a zástupci některých měst nepřátelství Starému a Novému Městu pražskému. V čele seznamu nacházíme nejvyššího pražského purkrabího Čenka

⁸² ČORNEJ, P.: *Velké dějiny*, 5, 2000, s. 216–218; tentýž: *Jan Žižka*, 2019, s. 169.

⁸³ JUKL, J. J.: *Jan Smiřický*, 2012, s. 25–26. Autorova interpretace v této věci je mylná.

⁸⁴ Archiv Pražského hradu v Praze, f. Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, sign. 777-XVII-22.

⁸⁵ *Archiv pražské metropolitní kapituly*, 1, 1956, s. 256, č. 915.

z Vartenberka, Oldřicha a Viléma z Rožmberka a Jana z Vartenberka. Na 13. místě mezi pány (vyšší šlechtou) spatřujeme jméno Haška z Valdštejna.⁸⁶ Signatáři nepovažovali radikální postoj pražských měst proti králi Zikmundovi a jím jmenované regentské vládě (v čele s vdovou po králi Václavovi IV. Žofií) za udržitelný (včetně obsazení Vyšehradu). Dokument pečetili jak katoličtí šlechtici, tak umírněně smýšlející stoupenci husitů. Hašek z Valdštejna zde tedy vystupuje na straně legitimistů a tento postoj bude s výjimkou jednoho období držet celý svůj život.

Dokument přinesl své ovoce, protože již 13. listopadu 1419 uzavřeli zástupci Starého a Nového Města pražského s regentskou vládou a katolickými šlechtici příměří. V rámci příměří vrátili novoměstští měšťané stoupencům krále Zikmunda Vyšehrad. Zástupci měšťanů slíbili, že nebudou bořit církevní stavby, královna Žofie jim garantovala svobodu přijímání pod obojí způsobou.⁸⁷

Je poněkud mrzuté, že v následující dramatické době, ve které se jednalo o přijetí Zikmunda Lucemburského za krále v Čechách, nám Hašek z Valdštejna skoro na rok zcela mizí z písemných pramenů. Co Hašek dělal? Vzhledem k dalšímu vývoji lze předpokládat, že setrval na pozicích blízkých králi Zikmundovi.

Stručně se zastavme u vývoje v zemi od listopadu 1419. V prosinci 1419 byl Zikmund v Brně přijat zástupci českého a moravského panstva za panovníka.⁸⁸ Zatímco český slib věrnosti byl patrně pouze předběžný, Moravané přijali Zikmunda podle všech náležitostí. Podle P. Elbla se moravští šlechtici v prosinci 1419 postavili na Zikmundovu stranu ne proto, že tak ctili jeho legitimní nároky na trůn, ale čistě z pragmatických důvodů. Počítali totiž s tím, že Zikmund snadno obsadí Prahu a vnutí husitské části Čech svou vůli. A po svém vítězství bude nepochybně odměňovat své věrné a u toho nechtěli chybět.⁸⁹

Jelikož zástupci Čechů nebyli ochotni přistoupit na Zikmundovy požadavky, vyhlásil v březnu 1420 papežský nuncius křížovou výpravu proti kacířským Čechům. Čechy si musel Zikmund podmanit vojensky. Zikmund z Moravy necestoval přímo do Čech, ale oklikou přes Slezsko.

⁸⁶ AČ IV., s. 375–377, č. 35. K tomu z literatury ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, 2019, s. 177–178.

⁸⁷ ŠMAHEL, F.: *Husitská revoluce*, 3, 1996, s. 18; ČORNEJ, P.: *Jan Žižka*, 2019, s. 178.

⁸⁸ VÁLKA, J.: *Morava roku 1421*, 1979, s. 6–7; MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, 1999, s. 416–417. K poměrům na Moravě v předhusitské době a za husitství šířeji VÁLKA, J.: *Morava a husitská revoluce*, 1986, s. 89–124.

⁸⁹ ELBEL, P.: *„Scio, quos vos Moravi*, 2009, s. 97.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Hašek z Valdštejna.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.